

Nevenka Bezić-Božanić

SPLIT A. D. 1897.

UDK: 930.85(497.5 Split) "1897)
Stručni rad
Primljeno: 14. V. 1997.

Nevenka Bezić-Božanić
21000 Split, HR
Ul. Bože Peričića 12

Na temelju arhivskih izvora i tiska autorica nastoji prikazati život u gradu Splitu prije sto godina. Objavljeni podaci ukazuju na strukturu življa godine 1897., zbivanja u javnom životu, kulturi i uobičajenoj svakodnevici.

Split je godinu 1897. dočeka bez osobito velikih događanja i mirno, moglo bi se reći, uobičajeno za to razdoblje kraja drugoga tisućljeća. Na čelu splitske općine bio je gradonačelnik dr. Ivan Manger, poznati odvjetnik, uz prisjednike dr. Eduarda Grgina, Matu Mikačića, Mihovila Ozretića i Matu Vidovića; tajnik je bio Martin Pera, a vijećnici Mate Banić, Stjepan Bartulica, Lovro Borčić, Josip Cindro, Petar Grubić, Vicko Juras, Klement Kamber, Juraj Kapić, Tomo Kraljević, Jakov Matković, Ante Mrkušić, Luka Milinović, Vid Morpurgo, Ivan Tomić i Ivan Zelić.¹⁾ Splitski biskup bio je u to vrijeme Filip Frano Nakić, a župnici i kanonici bili su Mate Dvornik, Juraj Gojsalić, Marjan Ivanišević, Marin Kuzmić i Herkulan Luger.

Grad je između dva službena popisa Austrougarske Carevine godine 1890. i 1900. imao 24.322 do 28.837 stanovnika²⁾ nastanjenih u tri župe: Grad, sa sjedištem u stolnici sv. Dujma, Varoš-Dobri, u crkvi sv. Križa, te Lučac-Manuš, u staroj i srušenoj crkvi sv. Petra. Župnici tih župa vodili su matične knjige vjenčanih, rođenih i umrlih.³⁾ Vjenčanja i krštenja obavljala su se u spomenutim crkvama, ali i u nekim drugim crkvama prema želji onih što pristupahu pojedinom obredu. Umrli su se pokapali na groblju Sustipan, a Židovi na svom groblju na Marjanu.

Prema podacima iz matičnih knjiga tijekom 1897. godine u gradu se vjenčalo, rodilo i umrlo:

ŽUPE	VJENČANI	ROĐENI		UKUPNO	UMRLI		UKUPNO
		M	Ž		M	Ž	
Grad	55	63	80	143	48	54	102
Varoš-Dobri	66	146	151	297	102	98	200
Lučac-Manuš	35	124	84	208	65	63	128
Židovska općina	-	-	-	-	3	-	3 ⁴⁾

Prema navedenim podacima, prema razlici između rođenih i umrlih, Split se 1897. godine povećao za 215 novorođene djece.

Prema podacima iz Matične knjige vjenčanih, zaključujemo da se većina splitskog življa bavila poljodjelstvom. U tri župe te je godine sklopljeno 156 brakova, pa premda to ne može biti potpuna slika strukture stanovništva, ipak ukazuje na jedno opće društveno stanje te godine u gradu. Zabilježena su sljedeća zanimanja:

Državni činovnici	16	Posjednici	4
Ljekarnik	1	Posluga	5
Mehaničari	2	Ribari	3
Obrtnici	53	Težaci	60
Pomorci	7	Trgovci	7

Međutim, prema matičnim knjigama rođenih, vjenčanih i umrlih u sve tri župe tijekom godine 1897. spominju se osobe sa stalnim ili povremenim boravkom raznih zanimanja:

Liječnici: dr. Juraj Buić i dr. Vinko Righi, **ljekarnik:** Frano Tocilj i **babica:** Luigia Nutrizo; **odvjetnici:** dr. Jerolim Karlovac i dr. Luigi Škarica; **sudski djelatnici:** Alfred Benković, Antun Donati, Dujam Jeličić, Antun Matavulj, Vicko Vušković, Ludovik Uskok, Ivan Vitaljić, Frano Zavoreo; **prosvjetni djelatnici:** Ante Bezić, Josip Carević, Juraj Dražojević Jelić, poljički plemić umro te godine, Antun Roje i Marko Nani, ravnatelj vladinih radionica za umjetnički obrt; **općinski činovnici i redari:** Marin Šegvić, Marko Ančić, Ivan Domazet, Mihovil Jelavić reč. Šako i Grgo Lovrić; **čuvari zatvora:** Chmiclewsky, de Rudolf, Frano Mayer i Andrija Murat; **radnik u režiji duhana:** Ivan Samohod; **cestar:** Filip Kessler; **mjernici:** August Bogdanović, Kruno Musanić i Ivan Slaus; **tehnički crtač:** Julij Cippico; **poljodjelski vještak:** Vladimir Roje i **čuvar muzeja:** Jakov Kalaš.

Carinici: Ivan Bašić, Petar Bilan, Vicko Bulat, Josip Dvornik, Ivan Galsigna, Nikola Jadrijević, Juraj Malešević, Mato Radnić, Antun Sans i Mihovil Solitro; **Djelatnici na pošti:** Ivan Antonetti, Antun Beroš, Juraj Borčić, Kristofor Bujas, Dragutin Budar, Nikola Damiani, Eugen Đuranović, Fabjan Jakulj, Željko Josip Kučić, Vladimir Lovrić, Andrija Marchi, Bartul Mončić, Marko Nadali,

Antun Raić, Antun Roje, Henrik Storff, Ivan Šunjić i Vjekoslav Visentin; **Djelatnici na željeznici:** Rudolf Horák, Karlo Kosiček, Paško Mladinić, Eugen Petrančić, Josip Raider, Ferdinand Schwarz, Tomo Šarić i Ivan Schlehan i **Oružnici:** Ivan Brkić, Anđeo Dolcher, Umberto Drennig, Ivan Petruzzello, Juraj Rosić i Ivan Župa.

Zatim se spominje dvorski *savjetnik* Josip de Marchochia i Josip conte Giacchi iz Napulja, *franjevac* u samostanu na Dobrom Marko Čačić, *klarise* Agnesa Puhalović i Klare Šore, *sakristani* Frano Conzani, Ivan Jaman i Arnir Zuanić, te jedan *glazbar* Ivan Veronesi. Spominje se i nekoliko *činovnika, knjigovođa i pisara* bez zabilježene pripadnosti nekoj ustanovi: Frano Bettini, Diodat Bonavia, Stjepan Pandol Dulčić, Ivan Krstitelj Farolfi, Frano Fleischchaker, Ante Kuzmanić, Vjenceslav Moleček, Marko Pilić, Karolina Polli, Josip Raffaelli, Ivan Radić, Martin Rojnica, Mato Skansi, Vjekoslav Stanojević i Blažimir Sučić.

U gradu je bio nastanjen i veći broj onih što se nazivahu *posjednicima*: Josip Cindro, Petar Dešković, Nikola Ilić, Aleksandar Jeličić Martinis Marchi, Andrija Jurić, Karlo Karan Ende, Tomo Kraljević, Pavao Kuzmanić, Mato Mikačić, Mate Muljačić, Mihovil Rismondo, Antun Sinovčić, Mato Velat i Frano Vušković. Tu su i *trgovci*: Ivan Antičić, Josip Bartulica, Viktor Brainović, Jakov Candotti, Antun Carminati, Antun Filinić, Petar Gotovac, Leonard Guina, Mato Kojunžić, Vicko Krševanić, Josip Marchi, Juraj Matković, Paško Mazzocco, Vjekoslav Miotto, Antun Mladina, Ivan Nakić, Antun Nutrizio, Lovro Peroš, Mato Politeo, Nikola Ružić, Bože Salvi, Pavao Senjanović, Artur Seydl i Ivan Vučković; *trgovački posrednici*: Ivan Foretić, Luka Kalina i Frano Maršić; *bankovni djelatnici*: Franjo Locker i Eugen Vušković i *zakupnici*: Marko Markovina i Antun Matzenik.

Veći broj obrtnika raznih struka zadovoljavao je potrebe gradskog življa, ali i onih iz okolice, što se najčešće okupljahu po sajmovima u gradu i prigradskim naseljima. To su bili *bačvari*: Marin Barać, Ivan Manola, Špiro Tomić, Špiro Radelić i Antun Vlask; *bojadisari* kože i tkanina: Dujam Budić, Ante Buljanović Slugo, Ivan Čulić, Bartul Grgin, Lovre Katalinić, Ivan Milić, Giocondo Luchetta i Fierante Ravalico; *brijači*: Alfonso Gentizza, Ermenegildo Trittencin, Josip Zavoreo i Mijo Zlodre; *drvodjelci*: Frano Barić, Mate Bonačić, Duje Caktaš, Dujam Cominato, Vicko Daganello, Vicko Daralle, Ivan Fabijanac, Ferdo Grubišić, Antun, Ivan i Mato Katalinić, Ivan Kezić, Gioachino Lazzari, Dujam Magnaca, Ivan Mallig, Tomo Matošić, Ivan Krstitelj Mijan, Kuzmo Pavišić, Marin Roje reč. Janko, Ante Singolo, Josip Svokelj, Špiro Šarić, Andrija Tomić, Ante Tudorić Ghemo i Adele Zavoreo; *kalafat*: Dominik Ivanko; *kapar*: Josip Prvan Stjepana; *klesari*: Ivan Busatto, Karlo Giudici, Frano Saver i Nikola Fiorentino, Josip Jakopović, Silvestar Lazari, Marin Kragić Marinić, Antonio Pfeiffer, Frano Simeoni,

Ivan Šerić i Antun Tonitto; *knjigoveže*: Ivan Bottazzo i Božo Klarić; *kolari*: Nikola Jakaša i Tomo Ptujac vulgo Tujan; *konopari*: Ante Krstulović Relje, Petar Peračić, Duje Perić, Petar Perić reč. Zokich, Josip Prvan, Nikola i Špiro Reić reč. Kiloža, Tomo Steić, Luka Tomić i Marin Unušić; *kotlari*: Ernest Justenberg i Ante Suljić; *kovači*: Filip Čulić Dragun, Ante Čulić Viskota, Ivan Čulum. Petar Delbianco, Vicko Dumanić, Ante i Josip Jelaska, Filip Špiro Jelić reč. Krstulović, Ivan Kir, Fabjan Kliškić, Marin i Mato Koceić, Albert Kortese, Ante Kuzmanić Luke, Mihovil Marinović Kragić, Andrija Milićević, Frano Piteša, Božo Roje, Josip i Marin Salvesani, Ante Šegvić, Fabjan Skaričić i Lovre Vušković; *kožari*: Juraj Bulić, Lovre Dvornik, Srećko Goić. Ivan i Stjepan Jurić, te Mato Kulić; *krojači*: Ivan Gugaubichler, Josip Meneghetti, Ivan Suić, Ivan Uglešić, Vicko Visković; *krojačice*: Klotilda Cappalletti, Agapa Cincinato, Margarita Gažić i Jozica Saitz.

Limari: Lovro i Nikola Macanović; *ljevač zvona*: Ivan Crespi; *mehaničari*: Dragutin Aljinović, Marin Kogor, Petar Salvesani, Klement Perić i Nikola Kalamarković; *modistica*: Karolina Sauer; *opančari*: Ivan Jakasović i Josip Koceić; *postolari*: Šime Bego Josipa, Vicko Bernardi, Mate Borović, Vinko Buonafede, Filip Conte, Ante Čotić, Jakov Dadić, Dujam Duplančić Dukljača, Nikola Galešić, Nikola Garić, Ante Gašparović, Luka Grgić, Frano Ivanišević Kukoć, Gaetan Ivasović, Dragutin Kortese, Ante Materazzi, Ivan Mialjević, Ivan Miše, Marin Novaković, Marin Nunoš, Vjekoslav Slovak, Ante Srkulj, Paško Stefanini, Marin Stude, Jakov Sviben, Antun i Vjekoslav Šegvić, Ivan Voltolini, Ivan Vukas, Jerolim Zanković i Felice Zurić.

Radnici na vodovodu: Guglielmo di Nuncio i Ante Krstulović; *sedlar*: Stjepan Tudorić; *soboslikari*: Ante Bajello, Ante Jankov, Frano Smoje; *tapetar*: Frano Meneghello; *tiskari*: Ivan Ante Antonietti, Paško Barnabić reč. Pervig, Petar Bianchi, Petar Sartori i Marko Sirišćević; *tkalci*: Vicko Gazdić i Špiro Vušković; *vezilja*: Jela Marić Josipova; *zidari*: Mato Barbarić, Jakov i Viktor Blasotti, Eduard Bortolazzi, Ivan Kaliterna, Josip Lete, Jerolim Marasović, Tomo Marinović Kragić, Šime i Vjekoslav Markovina Giković, Petar Meneghello Matin, Petar Mitrović, Ivan Radoš, Filip Reić Kranjac, Frano Roje, Vjekoslav Sikojević Marković, Karlo Šore, Ivan Vučetić, Tomo Zlodre i Stjepan Žuljević; *zlatari*: Ante Cristofori i Dujam Miše; a samo s nazivom *obrtnik* bez zabilježene struke su: Bože Burlović, Ivan Frank, Marin Marinić Kragić, Ante Mitrović i Saturnin Zagora.

Te godine spominje se veći broj osoba pomorske struke, i to *pomorski kape-tani*: Luigi Andreis, Silvio Bubesch, Nikola Kovačić i Enrico Laneve; *brodski strojari*: Felice Giani, Antun Petrić, Vicko Omero i Dionizij Novak; zatim su *pomorci*: Ivan Belan, Frano Bernardi, Petar Bezić Antunov, Filip Bonomi, Marin

i Špiro Devivi, Petar Drelje Pavazza, Klement Goić, Josip Koščina, Frano Libeško, Vicko Manola, Marin Marić, Ante Mihovilović, Ante Omašić, Šime Poljak Stjepana, Fabjan Puizina, Nikola Ragusini, Mate Razmilović, Lovre Relja, Frano Rosandić, Špiro Ruljanović reč. Ruste, Josip Setti, Dujam Smoje, Kajo Škaričić, Josip Tomašić, Mato Uvodić, Frano Velat, Marin Vidan, Martin i Mijo Vušković, te Francesco Wiedler i **ribari**: Vjekoslav Alujević, Vicko Bersatić, Nikola Bare Dabrović, Josip Družević, Fabjan Jurjević, Vjekoslav Kandijaš, Ivan Mojtić, Francesco Perini, Dujam Radmilović, Ante i Marin Smoje, Marko i Paško Vušković.

Veći broj osoba radilo je i u raznim uslužnim djelatnostima. To su **kavanari**: Petar Lose, Frane Matić, te poslužnici u kavani Troccoli Nikola Galešić i Ivan Martinić; **gostioničari**: Andrija Aglič, Josip Čerina, Mihovil Gotovac, Mate Tijardović i Ante Zokić; **kuhari**: Ivan Falović i Petar Surolić; **slastičari**: Roman Bonifacio i Josip Krivić; **pekari**: Jure Mihovil Barić, Mihovil Burazin, Mihovil Čeko, Luigi Colegiani, Frano Fabijan, Ante Jukić, Pavao Kulić, Filip Kulušić, Ante Jukić, Pavao Kulić, Filip Kulušić, Rikard Lovrić Zapparini, Ante Mladina, Paško Škare i Jakov Vukičević; **mesari**: Fabjan Ajduković, Marin Andreis reč. Stale, Marin Grge Baldasar, Vicko Brešan, Ivan Dimić, Jakov Gargurina, Ante Jelić, Stjepan Juretić, Marin Jurić, Marin Krstulović Jelić, Mihovil Šore, Ante Tomić i Josip Ugrin Šparac; **vrtlari**: Božo Janjić i Antun Mattheis; **kočijaši**: Marin Duplančić, Andrija Klančnik, Ivan Marić i Petar Smolčić; **podvornik**: Filip Puharić; **Vratar**: Trifun Confalonieri.

Zatim se još spominju sobari i sobarice, nosači (fakini), nadničari, poslužnici, pralje, radnici, sluge i služavke te "industrianti", jedna vrsta obrtnika uslužnih djelatnosti. Svi su oni uglavnom doseljenici iz okolnih naselja Dalmatinske zagore i otoka, koji će služiti i raditi u gradu najteže i najgore poslove, pa i naći neke mogućnosti zarade i boljeg života. Najčešće se spominju pri sklapanju brakova parovi iz istog sela ili pak iz susjednog, zajednički se pokušavaju uklopiti u gradsku sredinu i osmisliti životne uvjete bolje od onih koje im je pružala škrta zemlja njihova kraja.

Tijekom godine spominju se doseljenici iz sljedećih gradova i naselja: **Arbanasi**: Frano Mayer i Tomica Vukić vj. 1880; **Baška Voda**: Slavka Akčić Jurišić; **Boka kotorska**: Ivana Niković, Karlo Karan Ende i Dionizij Novak iz Kotora, Lucija Pasquetti, udovica Petra Zarbarinija, iz Perasta, Eugen Đuraković iz Prčanja, Ruža Lalić iz Ubli i Ivan Vučković iz Budve; **Bol**, o Brač: Klara Karmelić udala se 1886. za Dominika Ivanka, Tomo Kraljević, Nikola Nadović reč. Polić, Franka Mihovilčević i Vicko Visković; **Brod**: Berta Berger udala se 1895. za Marka Nanija; **Brštanovo**: Jela Stričević; **Brusje**, o. Hvar: Antica Dulčić udala se 1888. za Božu Klarića, i Stjepan Dulčić Pandol; **Crivac** - Zlopolje: Iva Mravak; **Čaporice**: Šimica Živaljić; **Čilipi**: Kata Stolić Antuna i Lucije Župan; **Čitluk** - Promina:

Antica Karaga; **Čvrljevo**: Kata Božić; **Dicmo**: Jozo Babić, Petar Bilan, Ana Sarun i Katarina Zebić ud. Jadrić; **Doli** - Ston: Marija Đivanić, udala se za Srećka Goića; **Dračevica** - o. Brač: Jurka Žuvić; **Drašnice**: Ana Prug; **Dubrovnik**: Ivana Alfirević, Polisen de Bona udala se za Josipa Cindra, prof. Josip Carić Nikolin, Klara Čingrija udala se 1886. za Jurja Maleševića, Antica Čukić Ivanova, Marija Karmelić i Ana Kržić udala se 1876. za Filipa Kesslera; **Dugobabe**: Ivan Kulić; **Gata**: Matija Čović; **Gdinj** - o. Hvar: Antica Milević udala se 1894. za Marina Musinova; **Gornje Selo** - o. Šolta: Božan Jakovčević, Ivanica Kalebić i Marin Vidan; **Grabovac**: Marko Ančić i Luka Baleta; **Gradac** - Drniš: Jakov Vukićević; **Gradiška**: Vjekoslav Visentini; **Grohote** - o. Šolta: Luigi Andreis i Luka Cecić Karužić.

Hvar: Lukrica Carić Marinova udala se za Vicka Omera, Andrija Marchi, Silvija Spalatin udala se 1892. za Ivana Radića i Elvira Macanović Nikolina; **Imotski**: Ana Đuka udala se 1887. za Grgu Lovrića, Antica Grubić ud. Ligutić i Lucija Jerković udala se 1888. za Ivana Bulića; **Jelsa**: Meneria Galasso; **Kamen**: Mato Terze; **Kaštel Gomilica**: Margarita Rokov udala se 1896. za Franu Ivančića Aučinu; **Kaštel Kambelovac**: Ana Perišin udala se 1883. za Ivana Šunjića; **Kaštel Lukšić**: Ante Omašić; **Kaštel Novi**: Dominka Brazaan, Uršula Letinčić udala se 1891. za Filipa Kulušića, Kamilija Hekman, Pavao Kuzmanić, te Jurka i Marin Ivčević; **Kaštel Stari**: Petar Salvesani, Marijana Škarica udala se 1888. za Ivana Prvana i Ana Treursić; **Kaštel Sućurac**: Matija Biočić udala se 1889. za Paška Vrdoljaka i Marija Katalinić 1892. za Juru Ozretića; **Kaštel Štafilić**: Ivan Čarić reč. Rotto; **Klis**: Ermenegilda Perković i Ante Listeš; **Knin**: Ivan Bottazzo i Ivana Šulentić; **Komin**: Ana Matković; **Koprivno**: Matija Đonlaga; **Korčula**: Henrik Laneva i Jela Marić Josipova; **Lečevica**: Josip Kelan i Marija Delić; **Ložišće** - o. Brač: Ana Krpan i Margarita Jurać udala se 1890. za Antuna Matzenika; **Makarska**: Ivan Antičić, Marija Mančić, Marija Petrošić ud. Eduarda Rauschenbacha, Margarita Ivčević udala se 1888. za Filipa Puharića, Antica Rafaelli 1893. za zlatara Dujma Mišu, Mihovil Rismondo oženio se 1897. Marijom Anom Manger i Marija Ševeljević ud. Špira Paparelle; **Mali Lošinj**: Nikola Ragusini; **Medov Dolac**: Jure Matković; **Muč Donji i Gornji**: Ante Jukić, Matija Mikaljević, Mato Radnić, Petar Smolić i Klara Jelavić, Ivka Vlačjević i Jakov Vulić; **Neorić**: Cvita Lolić.

Obrovac: Jela Modrić i Ludovik Uskok; **Ogorje**: Petar Bulić; **Omiš**: Tomica Brhanović udala se 1882. za Ferdinanda Nikolića, Petar Dešković i Ivanica Stanić; **Ostrvica**: Ana Buškain i Jozo Kovačević; **Pag**: Nikola Damiani i Karolina Polli; **Planjani** kod Unešića: Mihovil Čeko; **Podgora**: Marija Jakić; **Podstrana**: Fabjan Jakulj, Marija Kekez i Martin Mikuličić, Marija Marić i Stjepan Perišić; **Postira**:

Ivan Suić; **Potravlje**: Ana Marević; **Prugovo**: Manda Vidošević; **Pula**: Antica Peršić udala se 1884. za Antuna Petrića, Ivana Petranić, Eemenegildo Trittencin, te Erminija Butorac udala se 1889. za Ivana Veronesea; **Radošić**: Mate Lončar; **Ramljane**: Iva Prkić i Ana Prug; **Rašćane**: Iva Knežević; **Razvođe** - Promina: Pava Kulić; **Rijeka**: Franica Quarantotto udala se 1895. za Saturnina Zagoru; **Rogoznica** - Omiš: Ana Buljević; **Seget**: Marija Ševo; **Selca** - o. Brač: Mato Škare; **Senj**: Kata Smokvina rođ. Zubranić; **Sinj**: Ivan Bašić, Viktor Brainović i Mara Buljan, žena Kristofora Bujasa, Ana Delić, Josip Krivić, Ana Križanac, udala se 1884. za Marina Duplančića, i Marija Perković; **Sitno**: Matija Gruica i Jure Peričić, Matija Korte i Anđa Mihanović udala se 1895. za Stjepana Žuljevića; **Siverić**: Ivan Šlehan; **Solin**: Bože Burlović, Josip Čerina i Jela Parać; **Splitska** - o. Brač: Napoleon Špiro Eterović; **Sratok**: Nikola Plazonić; **Stari Grad**: Ana Girometta, Ivan Cristofoli, Mate Politeo i Jela Bašković udala se 1894. za Matu Skansija; **Stobreč**: Ante Plosne; **Stomorska** - o. Šolta: Silvestar Koludrović; **Ston**: Ante Roje; **Suhi Dolac**: Ivan Brkić; **Supetar** - o. Brač: Ana Abaković, Margarita Gažić i Federik Pizzoli, Karmela Slamnig udala se 1883. za Marina Šeprica, Bartul Mončić, Dominka Razmilić i Vicko Vušković, te Katarina Rendić udala se 1881. za Eduarda Bortolazzija; **Sutivan** - o. Brač: Katarina Jurjević udala se 1891. za Antu Kovačevića; **Šibenik**: Ivana Erak udala se 1885. za Franu Matica, Agapa Cincinati udala se za Ivana Fabijanca, Franica Franušić ud. Frane Raffaellija, Luka Grubišić oženio se 1876. sa Santinom Radak, Paško Mazzocco, Ana Nikolić udala se za Vinka Kukoča Petraela, Jakov Novak oženio se Anom Stojan, Antica Novak udala se 1883. za Antu Bezića, a Šimica Radić za Dujma Caktaša, Jerolim Sumić oženio se Pavicom Akčić; **Tijarica**: Tomica Tabak udala se za Ivana Čarića; **Trogir**: Vica Buble udala se za Antu Kovačića, Ivanica Gulišija 1896. za Josipa Tomaševića, Nikola Kalamarković, Marija Kuzmanić udala se za Matu Gotovca, Vjekoslav Miotto oženio se 1894. za Esteru Tironi, Antun Nutrizio, dr. Vinko Righi i Ivanica Tojčić; **Ugljane**: Marko Bračulj; **Vis**: Ivan Krstitelj Farolfi, Kata Guglielmo žena Ante Bakotića, Agneza Puhalović Jurja i Ivan Radić; **Vranjic**: Marija Bilić udala se za Dujma Cominata, Luka Grgić, Stjepan Juretić i Antun Bajello; **Vrhpolje** kod Knina: Marko Čačić; **Zadar**: Emilija Inghini udala se 1891. za Augustina Bogdanovića, Jozica Koporčić, Vladimir Lovrić, Josip Meneghetti, Andrica Murat udala se za Matu Matošića, Šimica Papak i Lucija Rosengrantz udala se 1881. za Ivana Uglešića; **Zagvozd**: Ivanica Jaman, Antica Mlikota udala se za Antu Singola, Magdalena Stanić; **Zlarin**: Josip Raffaelli; **Žeževica**: Antica Popović; **Žrnovnica**: Antica Aljinović i Ana Surotić.

U Splitu je te godine radilo i bilo nastanjeno i nekoliko stranaca. Oni su najčešće bili u državnoj službi, trgovci, pomorci ili obrtnici rijetkih struka. U matičnim knjigama tog vremena spominju se pri vjenčanjima s domaćim djevojkama,

kad im se rađaju djeca ili u trenutku kad ovdje završavaju svoj život. Najviše je onih s Apeninskog poluotoka i susjedne obale Jadrana: **Ampezzo** - Udine: Jakov Candotti; **Basiglio** - Milano: Ivan Antonietti; **Biseglie**: Josip Setti; **Chioggia**: Angelo Ardisson i Francesco Perini; **Cremona**: Ivan Crespi i Rachela Carali vjenčani 1880; **Gemona** - Udine: Jakov i Vittore Blasotti; **Gorizia**: Ferdinand Schwarz; **Manigo**: Giocondo Luchetti; **Monfalcone**: Diodato Bonavia; **Pescara**: Guglielmo di Nuncio; **Poggio** - Mantova: Francesca Pavesi, ud. Franje Wiedlera; **Rim**: Josip conte Giacchi; **Torre Zuion** - Udine: Petar Delbianco oženio se Marijom Stipčević iz Orlića 1885. u Šibeniku; **Trst**: Ermenegilda Adam, Judita Beltrami, Marija Bonačić, Silvio Bubesch, Ivan Busatto, Klementina Caranese, Elizabeta Colli, Vittoria Doratti, Pava Josović, Ivana Nigris, Fiorante Ravalico, Artur Seydl, Lisetta Partenio, Marija Sposato i Felice Zurich; **Venecija**: Antonia Ferrandini; **Verona**: Luigi Colegiani i Petar Sartori.

Iz **Slovenije** spominje se Ivan Kir Antuna i Andrija Klančnik, iz **Češke** Rudolf Horák i Vjenceslav Moleček, iz **Koruške** Terezija Gomech, iz **Kranjske** Franjo Fabijan, iz **Štajerske** Franjo Fleischhaker, iz **Bavarske** - Ausburga Simonetta Sleyrer, iz **Rumunjske** Klotilda Hartel i iz **Carigrada** Marija Radulić.

Iako to nije prava slika strukture splitskoga življa kao i onih što se naseliše te godine i nešto prije, ipak se djelomično otkriva život grada tog vremena.⁵⁾

Školovanje je bilo obvezno u osnovnim školama, premda je veći broj djece odustajao već nakon drugog razreda; potom je jedan dio odlazio u Obrtničku školu osnovanu 1891. godine, gdje se prvih godina rad odvijao u večernjim tečajevima, pa će škola tek nekoliko godina kasnije prerasti u redovitu zanatlijsku školu. Zna se da je u tim prvim večernjim tečajevima između 1890. i 1905. godine prostoručno i stručno risanje predavao Ante Bezić, a jedan od učenika upravo u tom vremenu bio je poznati kipar Tomo Rosandić te klesari Lovro Roguljić, Vinko Borović, Eduard Bartolazzo i drugi.⁶⁾

Najznačajnije kulturno i prosvjetno žarište tog doba bila je nadaleko poznata Klasična gimnazija i Velika realka.⁷⁾ Godine 1897. ravnatelji su prof. Nikola Ivanović (1896.-1897.) i potom prof. Ivan Kos (1897.-1902.). U prvom A i B razredu predavači su bili don Ivan Pivčević, don Kerubin Šegvić, Vid Petričević, Juraj Dević, Juraj Jakša, Petar Smodlaka, Josip Balaban, Ivan Benzon i kapelnik Vjekoslav Kurt. U oba razreda bilo je upisano po trideset i sedam učenika i naknadno još jedan, ukupno sedamdeset i pet. U prvi razred učenici su se upisali iz sljedećih mjesta: *Cavtat 2, Češka 1, Drniš 2, Imotski 1, Kaštel Gomilica 1, K. Kambelovac 1, K. Stari 2, K. Sućurac 1, K. Štafilić 1, Katuni 1, Komiža 1, Kućišće 1, Lovreć 1, Ložišće 2, Makarska 2, Milna, o. Brač 1, Mljet 1, Mostar 1, Omiš 4, Proložac 1, Pučišće 1, Selca 1, Sinj 6, Skradin 1, Split 18, Studenci 1, Supetar 2, Svinišće*

1, Šibenik 3, Trilj 1, Trogir 3, Ugljane 1, Viganj 1, Vodice 1, Vrboska 1, Vrisnik 1, Vrlika 3, Zadar 1, Zagvozd 1, Zvečanje 1.

Mitre Karaman godine 1897.

Struktura roditelja bila je: *državni činovnici 23, liječnik 1, ljekarnik 1, obrtnici 8, posjednici 10, poslužnici 4, profesori 3, ribari 1, težaci 11, trgovci 6, učitelji 7*. Učenici su imali sljedeća prezimena: Adobati, Alačević, Babić, Bašković, Benzon, Betricoli, Bezić, Boglić, Bojanić, Bombardelli, Bonacci, Bradanović, Bradarić, Brstilo, Bulić, Burmac, Casolini, Danilo, Dolcher, Domić, Dragićević, Dražin, Ffranceschi, Gazzari, Giaconi, Girometta, Gojsalić, Gotovac, Jelić, Jerkunica, Juras, Jurišić, Katalinić, Kolombatović, Kuzzi, Kuzmanić, Lasctovitz, Leončić, Lučić, Manjaka, Marković, Mateljan, Merčep, Miletić, Miličević, Milković, Mirošević, Niseteo, Novak, Opara, Pavičić, Polli, Prebanda, Rošić, Samohod, Sasso, Schilke, Sinovčić, Šaban, Šantić, Šitić, Škaričić, Štrkalj, Švagera, Tomaso-
 sović, Tripalo, Ugrinović, Viličić, Vitezica, Vlaičević, Vrdoljak, Vučenović, Vuković, Vuletić, Zavoreo. Od sedamdeset i pet učenika u prvom razredu izjasnilo se za hrvatski materinski jezik šezdeset i pet, srpsko-hrvatski četiri, njemački dva i za talijanski četiri.

U ljeto godine 1897. ispit zrelosti položilo je dvadeset i devet učenika s prezimenima: Carić Marin i Nikola, Čulić Josip i Rinald, Gasperini, Gjuranec, Grisogono Petar i Prvislav, Jugović, Karković, Katalinić, Kolombatović, Krpan, Ljubić, Makale, Marić, Masovčić, Matanović, Matić, Mikijeli, Nutrizio, Petrić, Prvan, Rendić Miočević, Stalio, Stock, Tripalo, Valles, Vučetić.

U prvi razred školske godine 1896./97. u Velikoj realci upisalo se pedeset i sedam učenika, razrednik im je bio prof. J. Sirišćević, a podučavali su sljedeći nastavnici: prof. A. Sasso (srpsko-hrvatski), prof. J. Sirišćević (njemački i talijanski), prof. M. Katić (povijest i zemljopis), prof. J. Ježina (matematika), prof. R. Gasperini (prirodopis), prof. J. Kolombatović (prostorno crtanje i kaligrafija), te V. Radica, privatni učitelj (gimnastika). Po strukturi učenici su pripadali obiteljima: *državni činovnici* 23, *kavanar* 1, *obrtnici* 6, *pomorski kapetani* 3, *posjednici* 14, *poslužnici* 2, *težaci* 1, *trgovci* 10.

Učenici se spominju po prezimenima: Adum, Andruja, Benzon, Biloš, Boschi, Brajanović, Buljan, Candutti, Diti, Dobrić, Duplančić, Faidutti Gasperini Juraj i Petar, Giamanja, Godoj, Grisogono, Ivanišević, Jug, Jurišić, Jurković, Kovačić, Ković, Krivić, Kure Dujam i Rikard, Ladstadler, Leoni, Lukšić, Marinković, Markić, Matas, Mladineo, Montiglia Dragutin i Josip, Moscovita, Muljačić, Nadali, Neasanović, Pavazza, Pedrini, Petranović, Pirija, Radoš, Rismondo, Rossi, Rubčić, Skarneo Slapničar, Stella, Šašić, Šimera, Šimunović, Tironi, Vidović, Vitanović.

Učenici su se ovako izjasnili za materinski jezik: hrvatski 43, srpsko-hrvatski 1, srpski 1, talijanski 8 i talijansko-hrvatski 4.

U glavnom zapisniku ispita zrelosti školske godine 1896./97. koji su potpisali M. Glavinić, pokrajinski školski nadzornik, i dr. Zlendić, privremeni ravnatelj, a u roku od 30. i 31. srpnja i 1. kolovoza zabilježeni su maturanti: Andrijašević Mate, Bezić Ivan, Bučić Aćim, Bulat Rudolf, Gospodnetić Ivan, Grubić Kajo, Iveta Mate, Jeušiwsky Ugo, Krstelj Alfred, Marchi Erald, Mirošević Oskar, Murgurjo Elio, Mučalo Antun, Nazor Marko, Pić Hinko, Ressel Josip, Riboli Alfred, Roje Josip, Schilke Eduard, Šegvić Petar, Šurić Remigij.

Zanimljivo je da 24. rujna Velika gimnazija obznanjuje da zbog pomanjkanja prostora ne može primiti više od pedeset učenika u prvi razred, pa prednost imaju oni učenici što su nastanjeni u Splitu, te u kotarima sinjskom, makarskom, imotskom i metkovskom, a ostali neka se obrate školama u drugim dalmatinskim gradovima. U žensku građansku školu te jeseni upisalo se u prvi razred devedeset i devet djevojčica, što ukazuje na zanimanje za naobrazbu ženske djece,⁸⁾ jer u srednjim školama nije bila upisana nijedna djevojka. Prvog studenog otvorena je i škola za djecu talijanskih podanika.

Od kulturnih ustanova najznačajniji je bio Arheološki muzej, već tada, zahvaljujući svojem ravnatelju don Frani Buliću, poznat u Europi. Godine 1897. obja-

vljen je XX. svezak *Vjesnika za arheologiju i historiju dalmatinsku* s brojnim priložima o rimskim natpisima s nekoliko arheoloških nalazišta u Dalmaciji, o srednjovjekovnim natpisima iz splitskog samostana konventualaca, o grčko-ilirskim zidinama u Trogiru, grčkoj pločici za igru iz Visa i niz drugih vijesti iz arheologije na tlu Dalmacije,⁹⁾ a Alojz Hauser, bečki arhitekt i konzervator, opisao je nadgrobne ploče iz samostana na Poljudu.¹⁰⁾ Bulić djeluje i kao konzervator,¹¹⁾ protivi se izgradnji neprikladnih kuća u Dioklecijanovoj palači pa godine 1897. **dobiva sredstva za popravak gornjeg prstena Vestibula i tada ruši malu kućicu** koja je bila podignuta unutar tog prostora. Njegov dobar duh ne zaboravlja ni siromašne gimnazijalce, pa u njihovu zakladu prilaže sto kruna. Don Frano bio je jedan od osnivača povijesnog društva "Bihac", a djelatnost tog društva spominje se i u novinama. Tako je zabilježeno da je zagrebački nadbiskup J. Posilović postao njegov član, zatim se spominju novčani prilozi društva u raznim prigodama, a bilježi se i da je 14. prosinca održana redovita Godišnja skupština.

U Splitu utorkom i petkom izlaze novine *Jedinstvo*, koje tiska Narodna tiskara,¹²⁾ kao glasilo Hrvatske narodne stranke. Novine obavještavaju svoje čitatelje o prilikama u državi, stranačkim previranjima, polemici s autonomašima, donose kratke vijesti iz drugih dalmatinskih gradova i mjesta, a u rubrici *Gradski vjesnik* bilježe se novosti u gradu. Premda Split u to doba nije imao osobito razvijenu likovnu djelatnost, ipak se spominju neki slikari. Tako je o. Vinko Draganja naslikao portret dominikanca o. O. Pesantea u povodu pedesetgodšnjice misništva, Josip Lalić sliku Gospe za župnu crkvu u Sutivanu po narudžbi obitelji Ilić, u trgovini M. Bužančića izložen je bio portret don Frane Bulića, što mu ga darovaše njegovi zahvalni klasičari, a i u drugim trgovinama na Pjaci moglo se katkad naći neko djelo splitskih umjetnika. Treba spomenuti i vrijednu splitsku vezilju Dujku Milovčevu, koja je izvezla zastavu za crkvu u Poveljima, s jedne strane Gospu na bijeloj svili, a s druge sv. Ivana na crvenu baršunu.¹³⁾

Kazališna kuća izgrađena 1893. godine otvorila je šire mogućnosti glazbeno-scenskim događanjima u gradu.¹⁴⁾ Tako je u siječnju te godine gostovala putujuća glumačka družina Đure Protića, a na jesen Ćirićevo društvo, ali tek nakon nekoliko predstava u kavani na Novoj obali, jer se kazališni odbor morao uvjeriti u kakvoću njihova rada. Tijekom godine gostovalo je operno društvo "Landi" iz Italije, jer su Splićani ipak najviše cijenili operu, ali je tom prilikom došlo do sukoba između Hrvata i autonomaša nakon izvedbe opere "Aida" G. Verdija. Potonji su naime tvrdili da Split ipak ne može bez talijanske kulture. Možda je upravo zato u *Jedinstvu* 2. srpnja objavljen natječaj Uprave Hrvatskoga zemaljskog kazališta za izvornu hrvatsku komediju uz nagradu od tristo forinti. No, vrijedni splitski zaljubljenici u kazalište marljivo rade i od 1897. godine djeluju pod nazivom Dramatično-diletantski klub. Oni će tijekom godine održati nekoliko predstava u pro-

storijama Pjevačkog društva "Zvonimir", pa potom u kazališnoj zgradi, a prestat će djelovati tek negdje četrdesetih godina našeg stoljeća.

Od posebnog kulturnog značenja bilo je Društvo "Zvonimir",¹⁶⁾ koje je okupljalo sve koji su se željeli baviti glazbom i sve one što su glazbu voljeli. I ono je često bilo meta autonomaša, ali bez ikakva učinka. Dana 8. siječnja održan je koncert u foyeru kazališta uz sudjelovanje ženskog pjevačkog zbora, osam učenika violine, dviju pijanistica i pjevača dr. Josipa Arambašina, a nakon koncerta priređen je društveni ples. Nekoliko dana kasnije održana je Godišnja skupština i izabrana nova Uprava na čelu s dr. Grgićem. Za vrijeme poklada Društvo je svake nedjelje poslije podne priređivalo plesove u prostorijama Hrvatskoga sokola i potom veliki ples u kazalištu po želji i u pokladnim kostimima. Društvo najavljuje da će "kazalište biti urešeno vanredno sjajno, rasvjetljeno osim gasom i umjetnim svjetiljkama". Zatim se priređuje i Veljun pod maskama i u cvijeću, a tijekom veljače osmišljena je škola pjevanja za djecu od osam do četrnaest godina. U travnju priređuju jedan koncert, te korizmeni koncert na kojem se pjeva "Stabat mater". u studenome u prostorijama "Zvonimira" splitski su diletanti pripremili scensku igru "Dora" Antuna Rojca.

Hrvatski sokol uputio je 12. siječnja poziv za Godišnju skupštinu koji su potpisali starješina V. Katalinić i tajnik M. Šegvić, a na dnevnome redu imalo je biti čitanje zapisnika s prošle skupštine, odobravanje potrošnog predračuna za 1897. godinu i izbor nove Uprave. Nekoliko dana kasnije (29. siječnja) održana je Skupština pod geslom "U desnici snaga, u srcu odvažnost, u misli Hrvatska", a za prednjaka izabran je Vjekoslav Radica. Šestog veljače održan je veliki sokolski ples u kazalištu s napomenom da je obvezno salonsko ili narodno odijelo. Hrvatski sokol priređivao je od proljeća do jeseni izlete u okolna mjesta i na otoke i usput prikazao različite gimnastičke vježbe uz prigodne koncerte vlastite glazbe, a 16. srpnja posjetio je Sumartin i Selca gdje je bio priređen koncert i nakon toga ples.

U prva dva mjeseca u godini još je održan ples trgovačkih otpremnika u kavani Troccoli, a 13. veljače veliki vatrogasni ples¹⁷⁾ od kojega je čitav prihod išao u zakladu za unesrećene vatrogasce. Na taj ples došli su gosti iz Šibenika, Sinja i Kaštela u narodnim nošnjama, a "splitske krasotice ove večeri u potpunom svom sjaju. Gospodska ruha u ukusnim i odabranim toaletama i varošanke u skupoćenim narodnim odijelima". Svirao je orkestar Narodne glazbe, a izvedena je i igra mačeva pod ravnanjem Vjekoslava Radice.

I veliki narodni ples održan je u Kazalištu, na kojemu su se plesala osim salonskih plesova i kola, što je očito bilo rijetko, jer se inače ne bi posebno spominjalo. Tom prigodom skupljali su se darovi za tombolu, dvorana je bila urešena trobojnicama, sokolaši i vatrogasci bili su u svojim odorama, prema izvještaju u

novinama bilo je prisutno oko "dvije tisuće duša", a čisti prihod išao je u fond za izgradnju Hrvatskog doma. Osim hrvatskih plesova priređen je i ples beršaljera te talijanskog društva "Lega", ali prema pisanju novina nije bilo većeg uspjeha.

Osim već spomenutih događanja *Gradski vjesnik* prati i druga zbivanja. Tako je u siječnju grad obilježio obljetnicu smrti Mihovila Klaića, a u istome mjesecu umro je istaknuti Varošanin Marin Jelaska; autonomaški list *Dalmata* napada svećenika M. Kuzmića da nakon zadnje mise nedjeljom u podne moli na hrvatskome jeziku "Zdravo Marija", zabilježeno je vjenčanje Ante Roje, profesora na Velikoj realci, s Jelkom Peršić, u crkvi sv. Dominika; bilježi se novo imenovanje počasnog konzula Grčke Petra Katalinića nakon smrti A. Katalinića, te se donosi popis novih knjiga Matice hrvatske. U nedjelju 24. siječnja Petar Lose otvara Narodnu kavanu, pa se tom prilikom spominje ponuda najboljih likera iz tvornice "Morpurgo", konjak iz tvornice "Lukšić" i sarajevsko pivo, a najavljuje se i da će posjetiteljima biti na raspolaganju domaće i strane novine. Osim toga, svakodnevno će biti hladnih zakuski, a nedjeljom vrućih jela. U čast otvaranja vlasnik je priredio ručak za siromašne u Siromaškoj kući u Velom varošu. Dana 26. siječnja umro je poznati profesor J. grof Dražojević Jelić; na sprovodu svirala je Gradska glazba, pjevao zbor "Zvonimira", nazočni su bili učenici Realke i bilo je oko trideset vijenaca. Na kraju mjeseca novine obavještavaju da je lučki kapetan Pavić dobio sredstva za organiziranje ribolova u dubokom moru.

U veljači je bilo veliko nevrjeme, pa splitski težaci iz Dujmovače traže od Namjestništva u Zadru odštetu za propale usjeve, u luku stiže talijanski ratni brod "Miseno" s pitomcima. Don Frane Bulić im je pokazao Dioklecijanovu palaču i solinske iskopine, a pitomci su prisustvovali i Sokolskom plesu. Na kraju mjeseca održan je tamburaški koncert u čitaonici "Napretka", a u kavani na Novoj obali pokazao je svoju vještinu ruski čarobnjak J. Bodek.

U ožujku Split su posjetili poznati povjesnik Tade Smičiklas, nadvojvoda Karlo Stefan, crnogorski književnik Danilo Kujačević, njegova visost dužd od Toskane, a stigla je i prva skupina od stotinu čeških turista. Zatim je u tom mjesecu za narodnog zastupnika izabran dr. Gajo Bulat, pa mu je gradska glazba tom prilikom svirala podoknicu i priredila bakljadu. Tih dana u kavani na obali gostuje operetno društvo "Avogardi".

U travnju novinar obavještava da je prof. Jakov Sirišćević imenovan za predsjednika mjesnog školskog vijeća, Splićanka gospođica Ida Stalio zaručila se za ing. Franu Janouška, zaposlenog u Ministarstvu željeznica, spominje se Godišnja skupština Društva za prosvjetu puka, D. Morpurgo zaručio se s gđicom S. Stock, a grad je posjetio književnik i senator grada Zagreba dr. Đuro Deželić.

Prvog svibnja gradska glazba svirala je gradom, na blagdan sv. Dujma propovijed je održao don Frane Ivanišević i poslije podne se igrala tombola, društvo

“Napredak” slavilo je uspomenu na blagoslov svoje prve zastave s glagoljskom misom u franjevačkoj crkvi na Dobrome, a nakon mise članovi su obišli grad u pratnji Gradske glazbe na čelu s gradonačelnikom G. Mangerom. Trinaestoga je bilo veliko nevrijeme. Grad su u istome mjesecu posjetili sarajevski nadbiskup Stadler, grof Kulmer, dr. Arnold, M. Polić i zagrebački nadbiskup Posilović i u pratnji don Frane Bulića pregledali spomenike. A. Tresić Pavičić najavljuje prvi broj časopisa “Novi vijek”, grad su obišli izletnici iz Trsta, a oglašava se plesni tečaj Julija Martera i Petra Modugna iz Dubrovnika.

U lipnju je održana procesija na Tijelovo, Narodna glazba održala je koncert na obali i na sv. Ivana svirala podoknicu za imendan gradonačelniku. Grad Zagreb dao je novačnu pripomoć društvu “Bihać”, a gospođa Mare ud. Neuraüter upisala se kao članica utemeljiteljica Hrvatskog doma i Kninskog starinarskog društva. U srpnju se u knjižari “Morpurgo” prodaje zbornik posvećen Mihovilu Klaiću, u Bužančićevu dućanu na Pjaci prodaju se najnoviji šeširi, lepeze i ukrasne vrpce za dame, prikazuje se časopis *Narodna misao* i *Kumpanija* Petra Kuničića. Društvo “Napredak” proslavilo je blagdan sv. Ćirila i Metoda, dovršena je izgradnja ljetnikovca obitelji Reić na Skalicama,¹⁸⁾ umro je istaknuti trgovac i mađarski židov S. Porlitz, ugledni građanin i član Narodne čitaonice, u čast obljetnice viške bitke priređeni su koncert na obali, priredba u sjemeništu uz tamburaški zbor i čitanje stihova hrvatskih pjesnika; Obrtnička škola iz Sarajeva došla je na izlet pod vodstvom prof. Bugarskog, Rismondov parobrod “Mosor” priređuje izlet u Modru špilju na otoku Biševu, Narodna glazba otputovala je na proslavu na Kninskom polju, Jerko pl. Tartaglia odlikovan je Redom cara Franje Josipa, nadvojvoda Rainer posjetio je grad u pratnji namjesnika Davida i savjetnika Nardellija, a na “vrhu dige” viđen je morski pas, pa se upozoravaju kupaći.

U kolovozu počinje izgradnja Režije duhana, nadvojvoda Rainer se nekoliko dana zadržao u hotelu “Troccoli” pa mu je Narodna glazba priredila podoknicu. Natko Nodilo provodi praznike u Splitu, dr. Cofler, poznati okulist u “Hotelu de la Ville” obavlja preglede, a trgovina Nakić obavještava da je stigla pošiljka najfinijeg pokućstva. U rujnu je otvorena drogerija N. Ratkovića koju vodi vrsni ljekarnik Volpi, a najavljeno je vjenčanje Miće Rismonda Petrovog, poznatog rodoljuba iz Makarske, sa gđicom Maricom Manger, pa je tom prilikom gradska uprava uplatila petsto kruna upravi dječjeg odgojilišta koje je utemeljio kanonik Petar Manger. Pristigao je i varšavski nadbiskup presv. Popyel, a Trgovačko-obrtnička komora izabrala je novog predsjednika V. Lukšića i potpredsjednika V. Morpurga. U listopadu je, putujući po Dalmaciji, svojom jahtom u Split uplovio nadvojvoda Stefan, svečano je proslavljen blagdan sv. Jerolima, učitelji su priredili večeru u Kazalištu na početku školske godine, održana je sveta misa u povodu rođendana cara i kralja, knjižara “Morpurgo” obavještava o novim knjigama, Jere Machiedo

dobio je odobrenje za bavljenje pirotehnikom i najavljen je dolazak učitelja narodnih igara Karapetrovića koji će održavati tečajeve po potrebi.

U studenome građani se tuže na zapuštenost groblja za Mrtvi dan, spominju se neke krađe, priređena je misa za Caričin rođendan, građani šalju brzojav Ministarstvu nastave u Beč, moleći da se odobre sredstva za dovršenje zvonika splitske prvostolnice. Narodna glazba slavi blagdan sv. Cecilije i objavljuje se vjenčanje N. Obuljena, sudskog pristava u Beču, sa gđicom E. Antičević iz Postira. Tijekom prosinca zabilježeno je nekoliko vijesti o donacijama Caritasu, Dječjem domu i vatrogascima, o cijenama ogrjeva, stigle su nove knjige iz zagrebačke knjižnice sv. Jerolima i mogu se nabaviti u Sjemeništu, a na Božić je Čirićeva glumačka družina u kavani na obali odigrala dramu "Nikola Šubić Zrinski".

Jedinstvo na zadnjoj stranici donosi razne reklame. Tako se preporučuje vino *China Serravallo* za jačanje, njemački strojevi *Wertheim*, svila iz tvornice *Henneberg* iz Švicarske, engleski balzam, likeri *Vlahov* iz Zadra, *Franck* kava, Narodna tiskara, razni poljodjelski strojevi, sumporna banja Ilidža, Zagrebačka pivovara, tezuljari i kovači Čulum i Jelaska, štrcaljke protiv peronospore, *Singerovi* strojevi, a tvrtka *Arnold Brassler* nudi u svom bogatom skladištu odjeću za "gospodu, dječake i dječicu".

Tako je prije punih sto godina živio naš grad i njegov živalj u svojoj svakodnevici, s radostima, tugama, kulturnim i društvenim uzbuđenjima. No unatoč tome što se nalazio na rubu Carevine, uživao je ugled u Europi zahvaljujući Arheološkome muzeju i don Frani Buliću, izgradio je vlastitim snagama kazališnu kuću, imao je izdavačku djelatnost i sveučilištarce na poznatim europskim učilištima. Tako je pomalo gradio svoju budućnost, otvarali su mu se novi vidici, iz godine u godinu rastao je i postajao sve značajnijim središtem na hrvatskoj obali Jadrana.

BILJEŠKE

- 1) Sjednica općinskog vijeća. *Jedinstvo*, 12. III. 1897, br. 20.
- 2) M. Korenčić, *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske*. Zagreb, 1979, str. 660.
- 3) Župa grad: kršteni 1888-1897, vjenčani 1884-1902, umrli 1889-1899. Župa Varoš - Dobri: kršteni 1897-1899, vjenčani 1892-1902, umrli 1890-1904. Župa Lučac - Manuš: kršteni 1895-1902, vjenčani 1881-1909, umrli 1890-1904. Židovska općina: rođeni, vjenčani i umrli 1855-1932. Povijesni arhiv i Matični ured - Split.
- 4) Te godine u Židovskoj općini umrla su samo trojica: Josip Andela Levi iz Venecije +58 g., Rafael Valentin Danijela iz Trsta +29 g. i Samuel Porlitz Steinamango iz Madarske +75 g.
- 5) Te godine još se rodilo šest parova blizanaca u obiteljima: Barać, Cingrija, Elmić, te Jelavić Ša-go; zatim sedmero djece nepoznata oca i troje djece priznate od oca.
- 6) M. Ivanišević, "Škola lijepih vještina", u knjizi *100 godine Obrtničke škole u Splitu 1891-1991*. Split, 1991, str. 35-73.

- 7) Zbornik *200 godina Klasične gimnazije u Splitu 1700-1990*, Split, 1990, str. 595. - Razredni katalozi i zapisnici s ispita zrelosti čuvaju se u Povijesnom arhivu grada Splita.
- 8) *Jedinstvo* 3. VIII. br. 60. opisuje izložbu ručnih radova učenica te škole.
- 9) Don Frane Bulić, *Katalog izložbe*, Split, 1984, str. 91.
- 10) A. Hauser, "Lapidi sepolcrali nella chiesa del Convento delle Paludi presso Spalato", *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku sv. XXXI*, Split, 1898, str. 168. Isti rad objavljen je na njemačkom jeziku u Beču.
- 11) N. Bezić-Božanić, "Frane Bulić - konzervator", *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, sv. 79, Split, 1986, str. 57-70.
- 12) O splitskim tiskarama vidi: *Tiskarska i izdavačka djelatnost u Splitu 1812-1918*. Izložba Sveučilišne knjižnice, Split, 1991.
- 13) *Jedinstvo*, 15. i, 5, 25. II, 1. VII.
- 14) N. Bezić-Božanić, "Novinske vijesti o scenskim priredbama u Splitu (1884-1918)", *Dani hvarskog kazališta VII*, Split, 1980, str. 437.
- 15) Ista, "Splitsko kazališno društvo", *Isto XII*, Split, 1986, str. 306-321.
- 16) M. Škunca, *Glazbeni život Splita 1860-1918*, Split, 1991.
- 17) D. Kečkemet, *Dobrovoljno vatrogasno društvo 1883-1953*, Split, 1953.
- 18) S. Muljačić, "Kronološki pregled izgradnje Splita u XIX i XX stoljeću (1806-1958)", Zbornik Društva inženjera i tehničara, Split, 1958, str. 79.

Nevenka Bezić-Božanić

SPLIT, 1897 A. D.

Summary

Based on archival material sources and publications of the time, the author is endeavoring to describe life in the city of Split a hundred years of 1897, public life events, the culture of the period as well as the city's daily occurrences. Split entered the year of 1987 quietly, without any major incidents, which was customary at the time. However, in spite of the fact that the city's location was somewhere at the edge of the empire, Split was known in Europe for the Archaeological Museum and Don Frane Bulić; it built its theatre using its own means, had publishing firms and students in all the well-known European universities.

Translation: Tatjana Marović